

Rumuuden politiikkaa: sukupuoli, ruumis ja kansallisuuden rakentaminen 1900-luvun alun Suomessa

JOHANNNA VALENIUS

ABSTRACT

Politics of ugliness: gender, body and the construction of nationality in early twentieth century Finland

In early twentieth century Finland various political factions had their own conceptions of what the Finnish nation should and should not be alike, and battles over the right to define Finnishness were fought for instance in caricatures. The conceptions of Finnishness were manifested in different forms of the Finnish Maid, the visual personification of the Finnish nation and state. This article focuses on one of these figures, Suometar-Mamma, the personification of the Old Finn newspaper Uusi Suometar. Suometar-Mamma appeared in Socialist and Swedish language satirical magazines and its purpose was to represent a vulgar form of Finnishness, what Finnishness should not be. This article addresses four aspects in the figure. Suometar-Mamma's female body and sexuality is, first of all, analyzed in the theoretical context of abject and grotesque; secondly, the notions of political prostitution associated with the figure; thirdly, the ways in which this figure's ugliness was used to construct a negative image of the "Finnish race"; and finally, it is argued that with this feminized political opponent masculinity was given a privileged position in politics and in the construction of Finnishness.

Kansakunta naisruumiina

Kansakuntien ja valtioiden feminisoinnilla on pitkä perinne. Ehkä kuuluisin henkilöitymä on Ranskan Marianne, joka luotiin Ranskan suuren vallankumouksen aikana (Mariannen historiasta ks. Agulhon 1981; Agulhon 1989; Agulhon ja Bonte 1992). Myös haarniskoitu Britannia on monille tuttu. Suomalaisille läheisin on tietenkin kansallispukuinen Suomi-neito, jonka historia alkaa 1880-luvulta. 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa kansallispukuinen Suomi-neito oli kuitenkin vain yksi neljästä suomalaista kansakuntaa symboloivasta hahmosta. Silloisilla poliittisilla ryhmillä oli omat pilalehtensä, joiden sivuilla erilaiset Suomi-neidot esiintyivät. Kaikilla oli omat naishahmonsia, jotka ilmensivät kyseisen ryhmän näkemystä siitä, millainen suomalaisen kansakunnan pitäisi olla. Kansallispukuinen neito oli suomalaisuusliikkeen hahmo, ruotsinkieliset ja perustuslailliset suosivat kar-

huntaljaan puettua Lex-neitoa, joka muistutti skandinaavisesta perinnöstä ja Suomen perustuslaillisesta asemasta. Sosialistien Suomi-neito oli klasminen hahmo, jolla ei ollut mitään kansallisia, porvarillisia tunnuksia.

Kaikki kolme henkilöitymää olivat positiivisesti suomalaista kansakuntaa rakentavia hahmoja. Ainoa negatiivinen "neito" oli Suometar-Mamma (kuva 1), joka tarkasti ottaen symboloi vanhasuomalaisen sanomalehteä Uutta Suometarta. Maman hahmo esiintyi ruotsinkielisten pilalehdessä Fyrenissä ja sosialistien Kurikassa, jotka kummatkin vastustivat vanhasuomalaista politiikkaa. Olen ottanut Suometar-Maman mukaan Suomi-neitojen joukkoon kahdesta syystä: ensinnäkin hahmon merkitys on ymmärrettävissä suhteessa kansallispukuiseen Suomi-neitoon. Kansallispuvussaan Suometar-Mamma oli kauniin ja nuoren neidon rumu ja vanha vastakohta. Toiseksi Mamma edusti ruotsinkielisten ja sosialistien käsitystä siitä,

Uusi Suimitar

eller

Den finska lady Macbeth.

Suimitar-Macbeth: Bort, förbannade fläckar! Bort, säger jag... Hvem hade kunnat tro, att min högra hand var så svart?... Skall den då aldrig bli ren...? Allt ännu stinker den... Inte ens BLENDA-pulver kan rentvä denna svarta hand...

Kuva 1. Alexander Federley: "Uusi-Suimitar eller Den finska lady Macbeth" Fyren 18.3.1905.

mikä heidän mielestään oli fennomaanien vulgaria suomalaisuutta. Toisin sanoen Suometar-Mamman kautta tuotiin esille, mitä suomalaisuuden *ei* pitäisi olla.

Tarkastelen tässä artikkelissa suomalaisen kansakunnan rakentamista ja 1900-luvun alun ideologisia taisteluja Suometar-Mamman kautta. Keski-

tyn erityisesti Mamman ruumiillisuuteen ja seksuaalisuuteen. Valtioiden ja kansakuntien henkilöitymien tutkimuksessa on usein pitäydytty abstrakteissa aatteissa ja hahmojen sukupuolittuneet, ruumiilliset ja seksuaaliset merkitykset on ohitettu (ks. esim. Agulhon 1981, 1; Reitala 1983). Vasta feministisen sukupuoli ja kansakunta -tutkimuksen

myötä kansakuntien ruumiillisia, sukupuolisia ja seksuaalisia aspekteja on analysoitu (esim. McClintock 1995; Yuval-Davis 1998; Gordon, Komulainen ja Lempiäinen (toim.) 2002; Nagel 2003).

Lähestyn Suometar-Mamman ruumiillisuutta ja rumuutta abjektin ja groteskin käsitteiden kautta. Kumpikin käsite korostaa ihmisruumiin ja yhteiskunnan yhteyttä ja sitä, miten näkemykset liasta ja järjestyksestä ilmenevät ruumissuhteessa. Tämän jälkeen erittelen Mammaan liitettyjä poliittisen prostituution merkityksiä sekä tapoja, joilla suomalaista rodullista alemmuutta tuotettiin hahmon kautta. Artikkelini päätteeksi analysoin pilakuvissa olevaan poliittisen vastustajan feminisointia ja sisäänrakennettua maskuliinisuuden ylistystä.

Abjekti ja groteski naisruumis

Suometar-Mamman vanha ja ryppyinen ruumis ovat jotain, jonka koemme rumaksi ja inhottavaksi. Hahmo on abjekti. 'Abjekti' on Julia Kristevan (1982) kehittämä psykoanalyttinen käsite, jolla hän viittaa viehätyksensekaiseen inhoon "kaikkea järjestystä ja identiteettiä horjuttavaa – muodotonta, mätänevää tai vuotavaa – kohtaan" (Palin 1996, 232). Teoksessaan *Powers of Horror* Kristeva määrittelee abjektin seuraavasti:

"[...] something rejected from which one does not part, from which one does not protect oneself as from an object. Imaginary uncanniness and real threat, it beckons us and ends up engulfing us. It is thus not lack of cleanliness or health that causes abjection but what disturbs identity, system, order. What does not respect borders, positions, rules" (Kristeva 1982, 4).

Kristevan ajattelu on saanut vaikutteita antropologi Mary Douglasilta (Douglas 2000 (1966)), joka tutki puhtauden, lian ja ruumiin rajojen kulttuurisia merkityksiä. Douglasin ja Kristevan mukaan ruumiin nesteet, muodottomuus ja lika koetaan luotaantyöntäväksi ja vaaralliseksi (Kristeva 1982, 2–4). Pilalehtien likainen ja usein myös kuo-laava Suometar-Mamma on puhtaan ja kauniin Suomi-neidon täydellinen antiteesi. Abjekti onkin kaiken haluttavan vastakohta, koska se perustuu poissulkemiseen, negaatioon ja kieltämiseen (Kristeva 1982, 6). Kristeva kuitenkin painottaa, että likaa ei voi kokonaan torjua ja että abjektin kokemisessa on kysymys inhon ja mielenkiinnon sekoi-

tuksesta (Kristeva 1982, 2–4. Ks. myös McClintock 1995, 71–72; Grosz 1994, 192–193).

Koska Kristeva kirjoittaa psykoanalyttisessa kontekstissa, hän yhdistää abjektin maternaliseen, ennen kaikkea äidin uuden elämän synnyttämistä juontavan voiman pelkoon (Kristeva 1982, 2–4, 77, 208). Abjektin yhdistäminen äidilliseen on herättänyt kritiikkiä joidenkin feministitutkijoiden keskuudessa. Esimerkiksi Mary Russo on huomauttanut, että nähdessään patriarkaalisin kulttuurin halveksivan kaikkea maternaalista Kristeva on mennyt toiseen ääripäähän ja idealisoinut äitiyden tavalla, jolla ei ole kosketuspintaa äitien arkitodellisuuteen (Russo 1995, 64–65).

Douglasin tuotannon vaikutus näkyy myös siinä, että Kristeva korostaa rajoja ja järjestystä:

"[...] filth is not a quality in itself, but it applies only to what relates to a *boundary* and, more particularly, represents the object jettisoned out of that boundary, its other side, a margin." (Kristeva 1982, 69).

Ruumiin nesteet ja lika muuttuvat inhottaviksi ja vaarallisiksi siis vasta silloin, kun ne ylittävät rajoja, olipa sitten kyseessä yksittäisen ruumiin rajat tai rajat useampien ruumiiden välillä. Douglasin mukaan kaikki rajat ovat haavoittuvia vaaravyöhykkeitä. Kun rajan rikkomisen tapahtuu, "peruskokemus muuttaa muotoaan", kuten Douglas asian ilmaisee (Douglas 2000, 190). Niin sanotun toisen sortokauden (1908–1914) aikana Suomi-neito esitettiin venäläisten kasakoiden raiskaamana uhrina (Valenius 2000). Tällöin rajan ylittävä vihollinen tuli kansakunnan ulkopuolelta. Suometar-Mamman kohdalla uhkan suunta on toinen, sillä nyt vaara kumpuaakin kansakunnan keskuudesta, Suometar-Mamman poliittisesta ruumiista. Suometar-Mamma suusta ja nenästä valuva räkä todistavat ruumiin, ja erityisesti naisruumiin huokoisuudesta. Douglas huomauttaakin, kuinka monissa kulttuureissa vastakkaisen sukupuolen katsotaan johdattelevan toisen vaaraan. Hän on myös tietoinen saastuttavan aineen sukupuolistuneisuudesta; naisen ruumis ja naisen ruumiin nesteet ovat vaarallisempia miehelle kuin miehen ruumis naiselle (Douglas 2000, 49).

Näkemyks naisruumiin vaarallisuudesta ei ole rajoittunut Douglasin tutkimiin esiteollisiin, lähellä luontoa eläviin kaukaisiin kulttuureihin, vaan esimerkkejä löytyy myös länsimaisesta arkipäivästä, jossa mies, maskuliinisuus ja miehen ruumis ovat

tietyllä tavalla näkymättömiä. Esimerkiksi 1990-luvun alussa heteroseksuaaleille suunnattu AIDS-valistus kohdistui käytännössä naisiin, joiden odotettiin olevan vastuussa koko yhteisön terveydestä (Grosz 1994, 197). Samalla lailla prostituution kohdalla huomio kiinnittyy ”sukupuolitauteja levittäviin” naispuolisiin prostituoituihin eikä niinkään heidän miesasiakkaisiinsa, joilta taudit todennäköisesti ovat peräisin.

Douglasin analyysin ydin on ruumiin ja yhteiskunnan yhteys. Henkilön suhde ruumiiseen on riippuvainen hänen kokemuksistaan yhteiskuntansa ja kulttuurinsa jäsenenä. Lika ja vaara ovat kulttuurisidonnaisia kategorioita, ja usein yhteiskuntaa uhkaavat vaarat ja saastuminen manifestoituvat käsityksissä ruumiillisesta puhtaudesta ja liasta (Douglas 2000, 190–192; ks. myös Russo 1995, 56–58). Yleisesti ottaen kaikki mikä rikkoo rajan, nähdään likana ja abjektina (Grosz 1994, 201).

Suometar-Mamman ruumis on siis abjekti, mutta sen lisäksi myös groteski. Groteskin käsite tuli osaksi länsimaista kulttuurintutkimusta neuvostoliittolaisen kirjallisuudentutkijan Mihail Bahtinin teosten kääntämisen myötä. Pääteoksessaan *François Rabelais – keskiajan ja renessanssin nauru* (1995 (1965)) Bahtin analysoi ruumiintointoja esitteleviä karnevalistisia tarinoita 1500-luvulta. Bahtinin groteski liittyy alaruumiiseen, likaan, rappeutumiseen, mätänemiseen, kuolemaan ja uudelleen syntymiseen. Groteski ruumis on vääntelevä ja nesteitä vuotava ruumis, joka ei vastaa klassisia kauneusnormeja (Russo 1995, 7–8). Abjektin tavoin groteski on liminaalinen tila, rajatila, ruumiin ulkopuolen ja sisäpuolen välissä (March 2002, 329).

Bahtinilaisen groteskin soveltaminen 1900-luvun alun Suomeen ei ole ongelmatonta. Yksi syy tähän on se, että groteski liittyy oleellisesti keskiajan ja renessanssin karnevaaleihin, joita vietettiin kirkollisen paaston, sadonkorjuun sekä elämään ja kuolemaan liittyvien tapahtumien yhteydessä.¹ Uudelleen syntyminen kuoleman kautta sekä irvokkaasti nauravat raskaana olevat vanhat naiset olivat karnevaalien keskiössä (Bahtin 1995, 11–14, 24–25; Johnson 1994, 43–44).² Suometar-

Mamma ei nauranut. Hahmon irvistävät kasvot ja vanhan naisen ruumis merkitsivät ainoastaan rapiota ja kuolemaa, mutta eivät uudelleen syntymistä. Bahtinilainen groteski olikin pohjimmiltaan positiivinen ilmiö, joka toimi alemmille kansanluokille väliaikaisena vapauden välineenä luokkahierarkioiden kääntämiseksi ylösalaisin (Bahtin 1995, 81–82). Groteski ruumis oli alempien luokkien vastarintaa valtaapitävien, erityisesti kirkon normeja vastaan (March 2002, 323–324).

Bahtinia on kritisoitu siitä, että hänellä oli liian naiivi ja ihannoitu käsitys karnevaaleista. Iloisella riehakkuudella oli kääntöpuolensa, joka ilmeni muun muassa juutalaisten väkivaltaisena kohteluna ja naisten raiskaamisena (Docker 1994, 186–187; Russo 1995, 58–63). Lisäksi Bahtin sivuutti groteskin sukupuolittuneet merkitykset esimerkiksi silloin, kun hän analysoi vanhoja raskaana olevia naisia. Feministisestä näkökulmasta katsottuna raskaana olevat vanhat naiset merkitsevät biologisen uusintamisen ja vanhenemisen herättämää inhoa ja pelkoa (Russo 1995, 63). On todellakin se vaara, että jos tutkija ottaa bahtilaisen groteskin käsitteen sellaisenaan, Suometar-Mamma -pilakuvien sukupuolittuneet elementit jäävät näkemättä. Rabelais’n tarinoissa on sekä mies- että naisgroteskeja, mutta näiden poliittiset merkitykset ovat erilaiset. Moderni groteskigalleria koostuu lähes yksinomaan naishahmoista. Vanhan naisen (engl. crone) lisäksi ikonografiaan kuuluvat meduusa, parrakas nainen, lihava nainen, tatuoitu nainen, hysteerikko, vampyyri, huonosti käyttäytyvä nainen, hotentotti Venus, nälkiintyvä nainen, naisimitaattori, siamilainen kaksonen ja kääpiö. Näistä monet ovat eksplisiittisesti naisia. Russo esittääkin, että termi ’naisgroteski’ on tosiasiaa tautologia, sillä se klassinen, hallittu ja sopusuhtainen ruumis, josta groteski on poikkeama, on miehinen ruumis. Naisruumis taasen on hallitsematon, vuotava astia (Russo 1995, 11–12. Ks. myös Apo 1995; Nead 1992. Vrt. Fingesten 1984, 420, joka pitää Willendorfin Venusta symbolina, joka muistuttaa katsojaa ”lisääntymisen ihmeestä”).

Koska naisruumis jo itsessään on mahdollista nähdä groteskina, käsitänkin groteskin tässä ensinnäkin *tyylillisenä tehokeinona*, jonka avulla on mahdollista liioitella ruumiin muotoja. Kuitenkaan liioiteltu muoto yksinään ei riitä tekemään Suometar-Mammasta groteskia, vaan hahmossa on oltava jotain, joka koetaan rumaksi tai shokeeraavaksi (Fingesten 1984, 419–420). Usein ’ruma’ ilmaisee

¹ Karnevaalit voivat viedä vuodesta yhteensä jopa kolme kuukautta.

² Kuuluisin vanha raskaaksi tuleva nainen, joka nauroi tulevan tilansa mielettömyydelle, oli tietenkin Saara Ensimmäisessä Mooseksen kirjassa 18: 9–15.

moraalittomuutta eli muoto vaikuttaa sisältöön. Juuri tämän sisällöllisen ulottuvuutensa ja vastarinnan takia groteskin katsotaan usein sisältävän yhteiskuntakritiikkiä (Berger 1994, 65–66, 147). Russon sanoin groteski ilmentää ”social formations, social conflict, and the realm of the political” (Russo 1995, 8). Näin ollen käsitän groteskin myös *poliittisena välineenä*, jota käytettiin siinä diskursiivissa taistelussa, jota käytiin oikeudesta määritellä suomalaisuus.

Suometar-Mammassa on siis sekä abjektin ja groteskin elementtejä. Vaikka abjekti on alkuaan psykoanalyttinen käsite, on sitä sovellettu muun muassa historian tutkimuksessa (McClintock 1995).³ Suometar-Mamma on miesten luoma vanha nainen, joka symboloi poliittista vihollista. Mikäli groteskin kielteiset ja konstruktivistiset puolet otetaan huomioon, vanhan naisen ruumiin politiikan kautta on mahdollista tutkia 1900-luvun alun suomalaisen kansakunnan rakentamista. Suometar-Mamman ruumuudella ja likaisuudella luotiin kielteinen kuva vanhasuomalaisesta politiikasta ja kansallisuuskäsityksistä, ja lopulta suomenkielisten suomalaisten rodullisesta alemmuudesta.

Poliittinen prostituutio

1900-luvun alun Suomessa poliittinen debatti oli kiivasta. Esimerkiksi poliittinen satiiri oli julmaa, mistä Suometar-Mamma on oivallinen esimerkki. Hahmon rujo ruumis symboloi synnillisyyttä. Kristillisessä traditiiosahan nainen ja erityisesti hänen ruumiinsa ovat synnin lähde. Heti ensimmäisestä pilakuvasta lähtien, jossa Suometar-Mamma esiintyi William Shakespearen Lady Macbethinä (kuva 1), hahmoon liitettiin petollisuus ja oman edun tavoittelu.

Yksi Suometar-Mamman Fyrenissä esiintyvä puoluepoliittinen tunnus oli ”malti” (esim. Fyren 1.4.1905; Fyren 22.4.1905; Fyren 18.7.1908), joka viittasi vanhasuomalaisten harjoittamaan myöntäväisyyspolitiikkaan. Myöntäväisyyslinjan mukaan suomalaisten piti kärsivällisesti, mutta kuitenkin

päätäväisesti muistuttaa venäläisiä viranomaisia perustuslaillisista oikeuksistaan. Tämän lisäksi poliittisen eliitin piti tehdä kaikki voitavansa, jotta suomalaisten ja venäläisten viranomaisten suhteet pysyivät hyvinä. Käytännössä tämä tarkoitti mukautumista Venäjän yhtenäistämispolitiikkaan (Salokorpi 1988, 27).

Sekä Kurikka että Fyren hyökkäsivät Uuden Suometaren kannattamaa myöntäväisyyspolitiikkaa vastaan. Kurikka kommentoi ”Eräs hirttolailisuuden kerupiimi” -pilakuvallaan (Kurikka juhannusnumero 1911) nimimerkki Mattin kolumnia Uudessa Suometassa. Kirjoittaja puolusti kolumnissaan vanhaa asetusta, jonka mukaan painotalojen piti lähettää sensorille arkistokopiot kaikista painamistaan teksteistä (Uusi Suometar 11.6.1911). Alexander Federleyn piirtämä Fyrenin kansikuva ”Uusi Sotnjetar” (kuva 2) siteerasi taasen professori Mandelstamin lausuntoa, jonka mukaan Uusi Suometar ei ollut poliittinen puolue tai liike sen enempää kuin rosvojoukkokaan oli puolue. Sen sijaan sanomalehden ympärillä toimivat henkilöt olivat klikki tai liiga venäläisten mustien sotnjen⁴ tapaan, ja näin ollen mitkään puoluepoliittiset toimet eivät auttaneet taistelussa Uutta Suometarta vastaan. Mandelstam käytti myös ruumismetaforien kanssa esiintyvää vertausta sairauteen: ”Denna tidning måste man behandla som en sjukdom, såsom kräftsjukdom, och man måste skära ut kräftan.” (Fyren 25.1.1908). Kuvassa ylvääksi aatelmieheksi puettu Mandelstam repäisee Suometar-Mamman kuninkaallisen viitan alas, ja alta paljastuu sotnjille tyypillinen takki ja kannukset. Isänmaallisen viitan alla Suometar-Mamma oli siis pelkästään venäläisten käskyläinen.

Niille, jotka pitivät Suomen perustuslaillista asemaa kansakunnan eloonjäämisen takeena, tämä näkökulma myöntäväisyyspolitiikka näyttäytyi poliittisena prostituutiona – tai ainakin sellaisena se haluttiin poliittisessa propagandassa nähdä. Suometar-Mamma -kuviissa esiintyikin vihjauksia hahmon seksuaalisesta holtittomuudesta. Mamman seksuaalisuus ilmenee prostituutiona, mutta myös naurettavana, vanhalle naiselle kuulumattomana. Suomalaisen kansakunnan henkilöitymiä tarkasteltaessa Suometar-Mamma on siinä mielessä poikkeus, että se on ainoa avoimen seksuaalinen hahmo muiden, suomalaisuutta positiivisesti repre-

³ McClintock on käyttänyt abjektia marginalisoitujen ryhmien kuten orjien ja prostituoitujen kuvauksessa. Hänen mukaansa ryhmien marginaalisesta asemasta huolimatta muu yhteiskunta tarvitsee niitä tavalla tai toisella. Näistä ryhmistä ja heidän asuttamistaan alueista tuli abjektivyöhykkeitä (abject zones), joita tarkkailtiin koko ajan (McClintock 1995, 72).

⁴ Mustat sotnjetat olivat tsaarille uskollinen, ortodoksinen ja antisemitistinen ryhmä (Luntinen 1986, 290–291).

Uusi Sotnjetar

(Teckning af A. Federley.)

Professor Mandelstam: ... Därför är U. S:s icke ett parti, lika litet som ett röfvar- eller tjufband är ett parti. U. S. lifvas af hämnd, hämndbegär, sedan det misslyckats i sin predikan af den falska läran att krypa för makten. I Ryssland kallar man icke svartsothjemännen ett parti, utan en liga («schajka»), i bästa fall en kläck. U. S. erbjuder alla kännetecken på en liga... och intet enda tecken på ett parti. Jag anser därför, att ingen partitaktik är möjlig gentemot U. S. Denna tidning måste man behandla som en sjukdom, såsom kräftsjukdom, och man måste skära ut kräftan...

Kuva 2. Alexander Federley: "Uusi Sotnjetar" Fyren 25.1.1908.

sentoivien Suomi-neitojen pysyessä aseksuaalisina ja ei-ruumiillisina neitsyinä (Valenius 2003). Usein Suometar-Mamma laitettiin yhteen pilalehden poliittisen vastustajan kanssa; Fyrenissä hahmo juonittelee työväenliikkeen (esim. Fyren mid-sommarnummer 1906) ja Kurikassa taasen ruotsinkielisten kanssa (kuva 3). (Kurikka 1.11.1911). Kurikassa julkaistiin myös pilakuva, jossa Suometar-Mamma makaa sängyssä yhdessä venäläisen sanomalehden *Novoje Vremjan* miespuolisen henkilöitymän kanssa (Kurikka 1.6.1908). Suometar-Mamman holtittoman seksuaalisuuden seurauksena syntyi jälkikasvuva kuten "[r]akennustyöväen lakon aikana [jolloin] on mamma-Suimitar koettanut imettää äpärälastaan sukunimeltään: "Työväen liitto" (Kurikka 1.10.1912). Kurikan satiiri oli muutenkin rivompaa kuin muiden pilalehtien. Myös Fyrenissä vihjattiin Suometar-Mamman seksuaaliseen moraalittomuuteen. Suhteesta Helsingin sanomiin oli syntynyt vaippaikäinen pikkupoika nimeltä "ruotsalaisviha" (Fyren 21.11.1908).

Historioitsijat Lynn Hunt ja Chantal Thomas ovat kumpikin tutkineet Ranskan suuren vallankumouksen aikaista poliittista pornografiaa eli kuvia ja pamfletteja, joissa Marie Antoinette kuvattiin seksuaalisessa kanssakäymisessä miesten ja naisten kanssa (Hunt 1991, 119; Thomas 1999. Ranskan vallankumouksen aikaisesta poliittisesta pornografiasta yleisesti ks. Cameron 1991). Syrjäytetty kuningatar esitettiin lukuisissa pornografisissa painatteissa alkoholisoituneena, kyltymättömänä, elämellisenä, sukuruutsaana ja lesbona elostelijana. Pornografisen kuvaston merkitys oli kahtaalla. Ensinnäkin se yhdisti yläluokan poliittisen ja moraalisen rappion naisen ruumiiseen ja naiseuteen liittyvään ikuiseen pahaan (Thomas 1999, 111; Hunt 1991, 110). Kuuluisassa kuvassa vangittu Marie Antoinette, Capet'n leski, istuu sivuttain katsojaan päin. Päällään hänellä on yksinkertaiset vaatteet ja hänen kasvonsa ovat valahtaneet alas. Pudotus etuoikeuksia nauttivasta elostelijasta kansan vangiksi näkyy Marie Antoinetten ruumiissa ja erityisesti hänen kasvoissaan.⁵

⁵ Moraalisen rappion heijastuminen kasvojen epämuodostumissa on kirjallisuudessa esiintyvä teema. Ks. esimerkiksi Choderlos de Laclos'n *Vaarallisia suhteita* (1782) ja Oscar Wilden *Dorian Grayn muotokuva* (1890). Nykykirjallisuudessa Patricia Cornwell yhdistää yhtäältä psykopaattisen rikollisuuden ja fyysiset epämuodostumat ja sairaudet sekä toisaalta lain ja järjestyksen fyysiseen vahvuuteen ja kauneuteen.

Kaunis pari.

Kristiinankaupungin kunnallisvaaleissa ilmoitti „Joukko suomalaisia valitsijoita, päättäneensä äänittää kannattaa viikinkien ehdokkaita.

Kuva 3. Antti Wanninen: "Kaunis pari" Kurikka 1.11.1909.

Sen lisäksi että pornografinen kuvasto yhdisti naisen ruumiin ja yhteiskunnallisen rappion, se mahdollisti maskuliinisen poliittisen vallan uusintamisen. Julkinen ja seksuaalinen nainen oli uhka miehelle vallalle, koska tällainen nainen haastoi miesten dominoivan aseman hylkäämällä perinteisen alistuvan naiseuden. Marie Antoinette oli mitä suurimmassa määrin julkisuudessa esiintyvä nainen ja sellaisena uhka tasavaltalaiselle sosiaaliselle *veljeydelle*. Hunt huomauttaakin, että vallankumoukselliset vaikenivat lähes kokonaan

Ludvig XVI:sta, joka kuitenkin oli tosiasiallinen hallitsija. Huntin mukaan hiljaisuus heijasti vallankumouksellisten perimmäistä näkemystä, että valta oli ennen kaikkea maskuliinista jyrkistä poliittisista mielipide-eroista huolimatta. Kun vallankumoukselliset ensin esittivät Marie Antoinetten elostelijana, he rakensivat feminiinisen uhkakuvan miehisyydelleen. Tämän jälkeen he taistelivat uhkaa vastaan tekemällä hänestä naurettavan ja lopulta teloittamalla Marie Antoinetten he ottivat takaisin valta-asemansa ja vahvistivat homososiaalista veljeyttä. Marie Antoinetten symboliikka oli negatiivista. Hän oli tasavaltalaisten symbolin naishahmoisen Vapauden vastakohta, mutta kuitenkin yhtä tärkeä (Hunt 1991, 126; ks. myös Thomas 1999, 112). Suometar-Mamma oli pamfleteissa esiintyneen Marie Antoinetten tapaan negatiivinen symboli, Suomi-neidon vastakohta.

Suomalaisuuden rodullistaminen

Suometar-Mamman kautta on myös mahdollista tarkastella suomalaisuuden rodullista rakentamista. Jälleen kerran hahmo on negatio, hyljeksitty objekti. Fyrenin päätoimittaja Rafael Lindqvist oli innokas svekomaani, ruotsalaisen ja ruotsinkielisen kulttuurin kannattaja, joka piti kaikkea suomenkieliseen kulttuuriin liittyvää alempiarvoisena. Tämän lisäksi Lindqvist oli juutalaisvastainen (ks. Lindqvist 1942, 45–49; Juutalaisvastaisuudesta Lindqvist 1942, 133; Lindqvist 1943, 128 eteenpäin), ja näitä mielipiteitään hänellä oli mahdollisuus esitellä pilalehdessään. Hänen mielestään ruotsinkielinen kulttuuri ja väestö joutuivat jatkuvasti suomenkielisten hyökkäysten kohteeksi (ks. esim. ruotsalaisviha-pilakuva Fyren 21.11.1908). Lindqvist ilmoittikin, että hänen tärkein tehtävänsä oli auttaa ruotsinkielistä väestöä ja kulttuuria niiden eloonjäämistäistelussa (Lindqvist 1942, 45–49).

Svekomaanisen liikkeen juuret olivat 1850- ja 1860-luvun Helsingin yliopiston Uudenmaan osakunnassa. Svekomaanien pääideologin, Axel Olof Freudenthalin (1836–1911), mukaan Suomessa oli kaksi eri kansallisuutta; skandinaavista tai ruotsalaista alkuperää olevat ruotsinkieliset, jotka asuivat Uudenmaan alueella sekä mongolisukuiset suomenkieliset.⁶ Kansallisuudet erosivat äidinki-

lensä lisäksi älyllisiltä valmiuksiltaan, mikä ilmeni esimerkiksi kansantarustossa. Svekomaanit pitivät *Kalevalan* sankareita vieraina, jopa naurettavina, sillä olihan Väinämöinen itkenyt kuin nainen. *Kalevalan* sijaan ruotsinkieliset suuntasivat katseensa muinaisskandinaaviseen mytologiaan, josta löytyi miehisempiä sankareita (Kemiläinen 1998, 113–114, 131–134; Hietala 1996, 199). Svekomaanit pitivät ruotsinkielistä väestöä herooisena ja energisenä soturikansana, jolla oli loistava menneisyys. Suomenkielisiä he pitivät passiivisempina (Hämäläinen 1985, 409–410). Urheus ja sankarius ovat sukupuolistettuja käsitteitä, ja näin ruotsinkielisiin liitettiin maskuliinisia hyveitä. Suomenkielisiin yhdistettiin feminiinisyys. E.G. Palmén määritteli suomenkielisen rodun ”vaatimattoman passiiviseksi” (Valvoja 1905, 596) verrattuna skandinaaviseen ja germaaniseen rotuun ja muistutti lukijoitaan, että

”[...] onhan suomalainen rotu, niinkuin Fredrik Cygnaeus jossakin sanoo, ollut ”nainen kansakuntien joukossa”, taipuisampi kärsimään kuin tarmokkaasti nousemaan vastuksia vastaan” (Valvoja 1905, 596).

Fennomaanien vaatimukset ruotsinkielisten palaamisesta suomalaisille juurilleen muun muassa suomentamalla sukunimet ja omaksumalla suomen kielen aiheuttivat epävarmuutta ruotsinkielisessä yläluokassa. Aira Kemiläisen mukaan ruotsinkielinen eliitti näyttää ajatelleen, että kansakunta tulisi jakautumaan kulttuurisesti ja poliittisesti ylempiin ruotsinkielisiin ja ruumiillista työtä tekeviin suomenkielisiin (Kemiläinen 1998, 136). Suomenkielisen väestön koulutuksellinen ja taloudellinen eteneminen poistaisi tämän jaon. Toisaalta on ymmärrettävää, että ruotsinkielinen yläluokka vastasi puolustustaistelulla vaatimuksiin oman äidinkielen ja kulttuurin hylkäämisestä. Pekka Hämäläisen mukaan ruotsinkielisen eliitin kokemus uhka pakotti sen yhteistyöhön sekä ruotsinkielisen rahvaan

mailta tulleista suvuista, jotka olivat vaihtaneet äidinkielensä ruotsiin. Volter Kilpi irvaili rotuajattelulle *Kansallista itsetutkiskelua* -teoksessaan (1917), jossa hän arvosteli ”suopisuomalaisesta ympäristöstä lähteneen, vaurastuneen kauppiasisän tai -isänisän” aitoruotsalaisia poikia, jotka halusivat erottautua suomenkielisestä enemmistöstä. Kriittikistään huolimatta Kilpikin uskoi, että länsisuomalainen väestö oli sekä kulttuurisesti että rodullisesti germaanista ja itäsuomalainen slaavilaista (Kilpi 1987, 30–31, 35, siteeraus s. 82).

⁶ Asetelman ironia oli siinä, että ruotsinkielinen yläluokka koostui suurelta osin alkujaan suomenkielisistä tai ulko-

että Ruotsin kanssa, minkä seurauksena oli ruotsalaisnationalismin syntyminen Suomeen (Hämäläinen 1985, 410–416). Valitettavasti kulttuuritaistelu pahimmillaan sai rasistisia piirteitä, kun kiinnostus rotuteorioihin ja -hygieniaan (eugenistiikkaan) kasvoi.

1900-luvun alun Suomessa rotuteoriat ja eugenistiikka saivat jalansijaa ennen kaikkea ruotsinkielisen yläluokan keskuudessa, vaikkakin julkiset puheenvuorot aiheesta olivat vielä harvinaisia (Mattila 1999, 83). Vuosisadan vaihteessa rodulla viitattiin joko kansaan, kansallisuuteen, etniseen ja kielelliseen ryhmään yhtä hyvin kuin biologisiin tai antropologisiin piirteisiin. Ruotsinkieliset eugenistiikan kannattajat näkivät rodun kielellisenä ryhmänä. Rotuhygienian tarkoituksena oli parantaa ruotsinkielisen väestön laatua, jotta se pystyisi paremmin säilyttämään etuoikeutetun asemansa (ks. esim. ”Suomen ruotsalaisten rodunparannuspuuhat” Tuulispää 16.4.1909). Myöhemmin myös vuoden 1918 kansalaissota tulkittiin rodullisista lähtökohdista. Nyt rotu nähtiin laajempaan kuin kielellisenä ryhmänä, sillä punaisten katsottiin kuuluvan mongolirotuun ja valkoisten pohjoismaalaiseen rotuun (Mattila 1999, 100–101; Hietala 1996, 197, 200). Yksi eugenistinen toimi oli palkita ruotsinkielisiä äitejä, kun vuonna 1920 Samfundet Folkhälsan i Svenska Finland perusti palkinnon ”ruotsalaiseen heimoon” kuuluville äideille. Sen lisäksi että äidin piti olla ruotsinkielinen, oli hänellä oltava ainakin neljä 4–17-vuotiaista lasta. Palkinnonantajat korostivat myös, että tarkoituksena oli rohkaista perheiden parhaimmistoa eikä tukea taloudellisesti köyhiä ja suurperheitä (Hietala 1996, 208–210). Samoihin aikoihin vuonna 1918 Suomessa vietettiin ensimmäisen kerran myös äitiennpäivää valkoisten äitien kunniaksi. Vuosittaiseksi juhlaeksi äitiennpäivä tuli kuitenkin vasta 1941, jolloin Väestöliitto alkoi palkita suurperheiden äitejä (Nätkin 1997, 75).

Rumat suomalaiset

Suometar-Mamma pitää nähdä nousevan rotuajattelun taustaa vasten. Hahmo heijasti ja uusinsi sitä negatiivista kuvaa, joka ruotsalaisuuden kannattajilla oli suomenkielisistä. Suometar-Mammassa siis yhdistyi poliittinen rappio ja kulttuurinen alkukantaisuus, joka ilmeni ruumiin rujoutena. Hahmon leveät kasvot ja tukeva ruumis eivät vastanneet Ruotsalaista Kansanpuoluetta symboloivan

Stina Sturskin skandinaavista kauneusihannetta (kuva 4). Suomalaisen rodun oletettu rumuus perustui siihen uskoon, että aasialaiset tai mongolikasvonpiirteet olivat rumemmat kuin keskieurooppalaiset ja skandinaaviset. Suomalaiset antropologian ja maantieteen oppikirjat olivat täynnä piirroksia ihmisistä, jotka olivat tyypillisiä tietyille alueille. Rumimmat ja kurjimmat ihmiset löytyivät teosten mukaan Hämeestä (Kemiläinen 1998, 162).⁷

Suomalaisten oletettu rumuus pohjautui eugeniikan perustajan Arthur de Gobineau (1816–1882) teokseen *Essai sur l'inégalité des Races Humaines* (1853–1855), jossa hän idealisoi sekä fyysisiltä että mentaaliltaan ominaisuuksiltaan pitkät ja vaaleat germaanit (Virtanen 1985). Suomalaiset hän tuomitsi rumiksi ja laiskoiksi ”keltaisen rodun” jäseniksi (Kilpeläinen 1985, 169–170). Myöskään suomalainen älymystö ei ollut syytön. Yksi monista Mateista Topeliuksen Maamme-kirjassa esitteli tyypillisen suomalaisen miehen:

”keskikokoinen, hartiakas, jänteväkätinen ja hyvin kestävä. Hänellä on ruskeahko tukka, harmaat silmät, harmaa iho, hieman sisäänpäin painunut nenä, ohuet huulet, leveät kasvot” (Topelius 1981, 128).

Toinen, Väkevä Matti, oli ”nuorin ja tyhmin sisaruksistaan” (Topelius 1981, 174), mutta myös hän oli fyysisesti vahva. Suometar-Mammalla oli joitakin samoja fyysisiä piirteitä, joita Topelius oli antanut Matille. Federley piirsi Suometar-Mammalle usein keskeltä painuneen satulananen (kuva 2), ja saman nenän hän antoi joskus myös työväenliikkeen edustajalle (kuva 5). Kuten eräs Suomessa vierailut ranskalaismies oli huomionnut, suomalaiset näyttivät siltä kuin olisivat kaatuneet nenälleen (Kemiläinen 1998, 163).

Suometar-Mamman rumuus korostuu erityisesti silloin kun hahmo esiintyy muiden kanssa. Feder-

⁷ Näkemys suomalaisista mongoleina oli lähtöisin läntisestä Euroopasta. Esimerkiksi Isossa Britanniassa ja Yhdysvalloissa suomalaisten katsottiin olevan mongolien ja arjalaisen sekoitus. Venäläisille sen sijaan rotu ei ollut suomalaisia määrittävä tekijä. Suomalaisista saksalaisissa ja pohjoismaalaisissa tietosanakirjoissa ks. Aro 1985, venäläisissä teoksissa ks. Vihavainen 1985 ja anglo-amerikkalaisissa oppikirjoissa ks. Halmesvirta 1985. Ks. myös E.N. Setälän kirjoitus Valvojassa 1911, jossa hän kirjoittaa suomalaisten olevan sekoittuneena germaaniseen rotuun ja että mongolainesta ei suomalaisista ole enää löydettävissä.

Kuva 4. Alexander Federley: "Stina Strusk" Fyren 14.11.1908.

Fosterlandets värn år 1908

eller sluttblå före „representationens“ början.

Kuva 5. Alexander Federley: "Fosterlandets värn år 1908" Fyren 18.7.1908.

leyn kansikuva Fyrenin pääsiäisnumeroon vuonna 1910 on tästä oiva esimerkki. Kuvassa on kuusi naishahmoa, viisi aikuista ja yksi tyttölapsi. Näistä jokainen symboloi poliittista puoluetta ja yrittää kiivetä jättimäisen pääsiäismunan eli yleisen ääni-oikeuden päälle. Kaikki muut paitsi Suometar-Mamma ovat miellyttävän ja naisellisen näköisiä. Jopa sosialidemokraattien henkilöitymä ei ole täysin vastenmielinen, se on ainoastaan miesmäisen iso ja vahva ja näyttää paljasta säärtä enemmän kuin säädyliseltä porvarisnaiselta olisi sallittu.

Suometar-Mamma taas on oma itsensä perunanenässään, rypyisissä kasvoissaan ja harvassa hammasrivistössään. Kansikuva on siitä erikoinen, että siinä Mamma esiintyy muiden naishahmojen keskellä. Yleensä hahmo oli sekä Kurikassa että Fyrenissä miesten rinnalla korostaakseen viittauksia poliittiseen prostituutioon ja toisaalta korostaakseen pilalehden kannattamien poliitikkojen miehisyyttä. Kuvassa 5, jossa on juuri tällainen tyypillisempi asetelma, Suometar-Mamman kataluus korostuu kahden jalomman hahmon, RKP:n Axel Lillen ja nuorsuomalaisten Heikki Renvallin, rinnalla. Puoluepolitiikan lisäksi kuvassa on ruumiin politiikkaa. Lillelle ja Renvallille on piirretty klassiset ja sopusuhtaiset kasvopiirteet, suora nenä ja päättäväiset silmät. Kumpikin hahmo on esimerkki sellaisesta miehisyydestä ja hallitusta maskuliinisesta ruumiista, jota tarvitaan isänmaan tulevaisuuden turvaamiseen.

Kansallisen kauneushanteen ja ideaalin ruumiin kantajina eivät siis olleet ainoastaan naisikonit kuten Suomi-neito tai Stina Stursk, vaan myös todelliset historialliset miehet. Symbolisten representaatioiden, todellisten historiallisten henkilöiden ja sukupuolen yhdistelmät tuottavat erilaisia merkityksiä. Kansakuntia ja aatteita symboloivat naishahmot, jotka sukupuolestaan huolimatta eivät edusta naisia: Suomi-neito ei ole suomalaisten naisten henkilöitymä. Fiktiiviset mieshahmot kuten Uncle Sam ja erityisesti John Bull taas tulevat lähemmäksi ”kadunmiestä” naishahmojen pyryssä universaaleina (ks. esim. Warner 1996 (1985) ja Ryan 1989). Jos todellista historiallista henkilöä halutaan käyttää symbolina, niin yleensä se on mies. Koska mies on geneerinen ihminen, voidaan todellisen historiallisen miehen kautta tuoda esille julkisia, koko kansakuntaa koskevia asioita. Todellinen historiallinen nainen puolestaan edustaa vain itseään, henkilökohtaista ja yksityistä.

Maskuliinisuuden ylistys

Olen erottanut Suometar-Mammassa kulttuuriset ja poliittiset puolet, jotta olen voinut paremmin analysoida hahmon välittämiä merkityksiä. Suometar-Mammassa politiikka ja kulttuuri kietoutuivat yhteen heijastaen ja uusintaen toisiaan. Poliittinen rappio tarkoitti myös kulttuurista rappiota, ja jokaisessa pilakuvassa on löydettävissä molempia elementtejä. Poliittinen mädännäisyys sekä kulttuurinen ja rodullinen rappeutuminen paikantuivat vanhasuomalaisiin kun taas nuorsuomalaiset nähtiin Fyrenissä skandinaaveina. Vaikka muistakin puoluepoliittisista henkilöitymistä tehtiin Fyrenissä ja Kurikassa pilaa, niille ei yleensä annettu kansallisuuteen viittaavia tunnuksia. Poikkeuksen tekee Kurikassa silloin tällöin esiintynyt viikinkikäpäräinen Ruotsalaisen kansanpuoleen henkilöitymä (ks. esim. Kurikka 15.5.1911).

Suometar-Mamman merkitys tulee ymmärrettäväksi kun muistetaan, että ensinnäkin kansallisessa identiteetissä ei ole kysymys ainoastaan yhteisyyden tunteesta toisten kanssa, mutta myös ”meidän” ja ”heidän” välille luodusta erosta. Näitä eroja rakennetaan tarinoilla yhteisestä alkuperästä (”skandinaaviset” juuret vs. ”suomalaiset” juuret) ja yhteisestä kohtalosta (läntisen kulttuurin vaaliminen, kulttuurin mahdollinen häviäminen) kuin myös muiden identiteettinarratiivien (moraalisesti hyväksyttävä politiikka) avulla. Tärkeä ja usein käytetty identiteetin rakennusaine on etnisyys (Yuval-Davis 1998, 43–44). Etnisyys ei välttämättä tule ensimmäiseksi mieleen, kun puhutaan suomalaisesta identiteetistä, ei ainakaan 1900-luvun alun kontekstissa. Korkeintaan etnisyyden voisi yhdistää sellaisiin vähemmistöihin kuin romanit, saamelaiset ja juutalaiset.⁸

Etnisyys ei kuitenkaan ole rajattu ihmisryhmiin, joilla on tummempi ihonväri kuin esimerkiksi keskivertoeurooppalaisella. Kuten Nira Yuval-Davis huomauttaa, on olemassa hegemonisia etnisyyksiä, jotka ovat niin luonnollistettuja, ettei niiden konstruotua luonnetta huomata.⁹ Näin ollen suomen-

⁸ Vaikka Suomessa oli autonomian aikana pieni juutalainen vähemmistö, heillä ei kuitenkaan ollut virallista oikeutta asua pysyvästi maassa. Juutalaisten asemasta väiteltiin koko autonomian ajan ja lopulta vuonna 1917 Suomen itsenäistyttyä heille annettiin kansalaisoikeudet (Torvinen 1989).

⁹ Yuval-Davis 1998, 44. Richard Dyer (1997) on käsitellyt valkoisuutta konstruktiona. Hänen mukaansa valkois-

suomalaisuus ja suomenruotsalaisuus voidaan nähdä etnisinä ryhminä. Tällöin etnisyys ei rajaudu ihonväriin tai uskontoon vaan se ymmärretään laajemmin, poliittiseen valtaan tähtäävänä toimintana, joka käyttää hyväkseen ryhmien välisiä eroja ja toisaalta ryhmän sisäistä koheesiota. Toisin sanoen etnisyys on poliittinen prosessi, joka hyödyntää poliittisia, taloudellisia ja kulttuurisia (kieli, tavat, muistot) resursseja (Yuval-Davis 1998, 44; Tervo 2002, 336).

Taistelussa oikeudesta määritellä suomalaisuus näitä resursseja käytettiin sekä pois- että sisäänsulkevasti. Suometar-Mamma oli eräänlainen tuplanaatio. Ensinnäkin hahmo merkitsi poliittista ja kulttuurista toiseutta, ”heitä”. Tämän lisäksi Suometar-Mammaa käytettiin jo olemassa olevan fennomaanisen negaation torjumiseen. Suomalaisuusliike oli luonut liminaalisen ja historiattoman Suomen, jossa ”ruotsalaisia emme ole, venäläisiksi emme tule, olkaamme suomalaisia!”¹⁰ Svekomaanit puolestaan torjuivat tämän ja julistivat olevansa ruotsalaisia. Sosialistit taas olivat ambivalentteja kansallisuuden suhteen. He eivät hyväksyneet fennomaanista suomalaisuuskäsitystä mutta eivät sitoutuneet mihinkään muuhunkaan kansallisuuskonstruktioon, sillä sosialistit pitivät kansallisuusajattelua porvarillisena.

Toinen huomioitava asia on sukupuoli. Suometar-Mamman ruumis on groteski ja abjekti, jotka kummatkin on koodattu feminiiniseksi. Hahmo on myös poliittinen prostituoitu ja äpärälästen äiti, jota vasten vanhasuomalaisten vastustajat pystyivät esittämään itsensä suorasekäisinä miehinä. Artikkelini lopuksi tarkastelenkin vielä Suometar-Mamma -pilakuviin sisäänrakennettua maskuliinisuuden ylistystä. On selvää, että hahmon kautta poliittinen ailahtelevaisuus ja selkärangattomuus feminisoitiin, mutta symboliikka sisältää vielä monimutkaisempia merkitysprosesseja. On huomattava, että tunteellisuus, ailahtelevaisuus ja selkärangattomuus olivat jo ennestään feminiinejä tai ainakin ei-maskuliinisia piirteitä. Näin Suometar-Mamma vain käytti hyväkseen ja uusinsi naiseuteen liitettyjä kielteisiä piirteitä. Hahmon kautta poliittinen vastustaja feminisoitiin sekä omaa maskuliinisuutta korostettiin. Suometar-Mamman

merkitys sukupuolen ja politiikan kannalta pitääkin nähdä myös maskuliinisuuden kontekstissa. Tietenkin Mamman naiseus juontui osaksi Uuden Suometaren kielellisesti feminiinimuotoisesta -tar-päätteestä. On kuitenkin muistettava, että pilakuvat eivät ainoastaan heijastaneet todellisuutta, vaan myös tuottivat sitä. Näin poliittisen ja kulttuurisen negaation feminisoitu symboli on paljon monimutkaisempi ja merkittävämpi ilmiö kuin yksinkertainen kielellinen syy-seuraus -suhde.¹¹ Onkin paljon kiinnostavampaa tarkastella niitä konnotaatioita, joita sanomalehden ja poliitikkojen feminisointi tuotti kuin keskittyä henkilöitymän feminisoinnin syihin.

Poliittisen vastustajan feminisointi alkoi ennen kuin Suometar-Mamma ilmestyi pilalehtien sivuille. Fyrenissä Uutta Suometarta edustavat todelliset historialliset miehet puettiin naisten asuun. Yksi näistä henkilöistä oli J.V. Miesmaa (ent. Messman), Uuden Suometaren toimitussihteeri, joka esiintyi Fyrenin kansikuvassa toisen naiseksi puetun miehen kanssa. Toinen mies on luultavasti Komaroff, venäläisen nationalistisen sanomalehden Svjätin päätoimittaja (Fyren 23.3.1901). Nuorsuomalaisessa Velikullassa Ernst Nevanlinna oli naiseksi pukeutunut mielisairaanhoidtaja (Velikulta 16.4.1908), fennomaanien kannattajassa Tuulispäässä miespuoliset Nya Pressenin ja Hufvudstadsbladetin edustajat esiintyivät yläluokkaisina ”täteinä” (Tuulispää 2.2.1906), Kurikassa J.R. Danielson-Kalmari esitti Suometar-Mammaa (Kurikka joulunumero 1909) ja Uuden Suometaren kolumnisti Matti oli pyykinpesijänäinen (Kurikka 15.4.1909).

Sukupuolijärjestyksessä, jossa feminiini on alempana ja vähempiarvoisempi kuin maskuliini, naisen vaatteisiin pukeutunut mies ottaa hierarkiassa askeleen alemmaksi. Hän on naurettava, tunteellinen, heikko – kaikkea mitä oikea mies ei ole. Maskuliinisuuden historiaa tutkinut George L. Mosse on nimittänyt tällaisia feminisaatioita kupe-raksi peiliksi (convex mirror), vastatyypeiksi (countertypes), joita vasten omaa maskuliinisuutta vahvistetaan. Naisiksi puettujen miesten asema ei kuitenkaan ole sama kuin naisilla, joiden status su-

suus mielletään normina, josta kaikki muut ”rodut” ovat poikkeus.

¹⁰ Suomen ja suomalaisuuden liminaalisuudesta ks. Anttonen 1996.

¹¹ Uusi Suometar ei ollut ainoa sanomalehti, jonka henkilöitymä oli vanha nainen kansallispuvussa, sillä myös Uusi Aura kuvattiin tällaisessa, Suometar-Mammaa paljonkin muistuttavassa hahmossa. Ks. Fyren 5.8.1916; Kurikka 1.6.1913.

Suometar:

— Minä näytän jo olevan liikaa eivät edes-Snellmania nostaneet pylvään nenään!

Kuva 6. Antti Wanninen: ”Minä näytän...” Kurikka 15.5.1911.

kupuolijärjestelmässä on erilainen. Naisen tavoin käyttäytyvä nainen ei ole samanlainen kuin feminiininen tai ei-maskuliininen mies. Niin kauan kun miehet ja naiset tietävät paikkansa ja käyttäytyvät kuten heidän sukupuolensa odotetaan käyttäytyvän, sukupuolijärjestys pysyy ennallaan (Mosse 1996, 56–76).

Kurikka, Fyren ja Velikulka eivät pitäneet Suometar-Mammaa poliittisesti voittamattomana hahmona vaan päinvastoin. Maman ruumis tehtiin

heikoksi ja hauraaksi. Erityisesti Kurikassa Antti Wanninen piirsi hahmon valittavana, kömpelönä ja mitään osaamattomana vanhana naisena, joka vääjäämättä oli luisumassa poliittiseen tuhoon (esim. Kurikka 1.11.1911). Feminisoimalla poliittinen vastustaja sitä ei ainoastaan demonisoitu vaan siitä tehtiin myös emaskuloitu ja heikko. Pilehden omia poliittisia näkemyksiä kannattavien rehellisten ja miehekkäiden miesten maskuliinisuutta korostettiin kuperana peilinä toimineiden

Suometar-Mamman ja heikkojen miesten avulla. Kurikassa Ruotsalaisen Kansanpuolueen symbolina ollut lihava, viikinkikypäräinen ja punanenäinen juoppo oli vastakohta sosialisteja edustaneille lihaksikkaille miehille (kuva 6).

Näkemykset oikeanlaisesta maskuliinisuudesta vaihtelivat poliittisten ryhmittymien mukaan. Ruotsinkielisellä puolella miesihanne oli pitkä ja solakka ylväs aristokraatti (ks. esim. Fyren 27.1.1917). ”Uusi Sotnjetar” -pilakuvassa (kuva 2) kahden hahmon vastakkaisuus, Mandelstamin ylväs maskuliinisuus ja Suometar-Mamman kataluus, on silmiinpistävä. Yllättävää kuvassa on se, että Joseph Mandelstamista, jonka nimi viittaa juutalaisuuteen, on antisemitistisen Lindqvistin johtamassa Fyrenissä tehty kunniallinen hahmo. Suomenruotsalaisten ja suomensuomalaisten talonpoikien miesihanne oli pidättyväinen toisin kuin sosialistien keskuudessa, jossa fyysisen vahvuuden lisäksi oli tilaa myös aggressiivisuudelle. Kurikan sosialidemokraatti oli lihaksikas, usein nuori mies, joka symbolisoi proletariaatin voimaa (Katainen 203, 150) ja kirjaimellisesti hakkasi vastustajansa. Mies voi olla myös vähän vanhempi. Eric Vasströmin piirtämässä ”Vaalien jälkeen” -pilakuvassa arvokkaan näköinen vanhempi mies polttaa rauhallisena piippua ja toteaa: ”Se meni juuri niin kuin minä sen arvasinkin. Meidän pojaat voitti ja suomettarelaiset hävis.” (Kurikka 15.8.1913)

LÄHTEET

- Agulhon, Maurice. 1989. *Marianne au pouvoir. L'imagerie et la symbolique républicaines de 1880 à 1914*. Paris: Flammarion.
- Agulhon, Maurice. 1981. *Marianne into Battle. Republican Imagery and Symbolism in France, 1789–1880*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Agulhon, Maurice ja Bonte, Pierre. 1992. *Les visages de la République*. Paris: Gallimard.
- Anttonen, Pertti. 1996. Myyttiset uhkakuvat ja puolustus-eetos Suomen ja suomalaisuuden konstituoinnissa. *Elektroristi* 2. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura. Elektroninen dokumentti <URL:http://www.joensuu.fi/~loristi/2_96/ant296.html>.
- Apo, Satu. 1995. *Naisen väki. Tutkimuksia suomalaisten kansanomaisesta kulttuurista ja ajattelusta*. Helsinki: Hanki ja Jää.
- Aro, Tuija. 1985. Suomalaisten rotu saksalaisissa ja pohjoismaisissa tietosanakirjoissa. Teoksessa Aira Kemiläinen, Marjatta Hietala ja Pekka Suvanto (toim.), *Mongoleja vai germaaneja? – rotuteorioiden suomalaiset*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Bahtin, Mihail. 1995 (1965). *François Rabelais – keskiajan ja renessanssin nauru*. Helsinki: Taifuuni.
- Berger, Arthur Asa. 1994. *Li'l Abner. A Study of American Satire*. Jackson: University Press of Mississippi.
- Cameron, Vivian. 1991. Political Exposures. Sexuality and Caricature in the French Revolution. Teoksessa Lynn Hunt (toim.), *Eroticism and the Body Politic*. Baltimore: Johns Hopkins University.
- Docker, John. 1994. *Postmodernism and Popular Culture. A Cultural History*. Cambridge: University of Cambridge.
- Douglas, Mary. 2000 (1966). *Puhtaus ja vaara. Rituaalisten rajanvedon analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Dyer, Richard. 1997. *White*. London: Routledge.
- Fingesten, Peter. 1984. Delimitating the Concept of the Grottesque. *Journal of Aesthetics and Art Criticism* 42:4. Fyren 23.3.1901
- Fyren 1.4.1905
- Fyren 22.4.1905
- Fyren midsommarnummer 1906
- Fyren 25.1.1908
- Fyren 18.7.1908
- Fyren 21.11.1908
- Fyren pääsknummer 1910
- Fyren 5.8.1916
- Fyren 27.1.1917
- Gordon, Tuula, Komulainen, Katri ja Lempiäinen, Kirsti (toim.), 2002. *Suomineiton hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Tampere: Vastapaino.
- Grosz, Elizabeth. 1994. *Volatile Bodies. Towards a Corporeal Feminism*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Halmesvirta, Anssi. 1985. Anglo-amerikkalaisen antropologian, etnologian ja kielitieteen näkemyksiä suomalaisesta rodusta ja sen kulttuuritasosta evolutionistisen kulttuurikäsitteksen valossa n. 1820–1930. Teoksessa Aira Kemiläinen, Marjatta Hietala ja Pekka Suvanto (toim.), *Mongoleja vai germaaneja? – rotuteorioiden suomalaiset*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Hietala, Marjatta. 1996. From Race Hygiene to Sterilization: The Eugenics Movement in Finland. Teoksessa Gunnar Broberg ja Nils Roll-Hansen (toim.), *Eugenics and the Welfare State. Sterilization Policy in Denmark, Sweden, Norway, and Finland*. East Lansing: Michigan University Press.
- Hunt, Lynn. 1991. The Many Bodies of Marie Antoinette: Political Pornography and the Problem of Feminine in the French Revolution. Teoksessa Lynn Hunt (toim.), *Eroticism and the Body Politic*. Baltimore: Johns Hopkins University.
- Hämäläinen, Pekka Kalevi. 1985. Suomenruotsalaisten rotukäsityksiä vallankumouksen ja kansalaissodan aikana. Teoksessa Aira Kemiläinen, Marjatta Hietala ja Pekka Suvanto (toim.), *Mongoleja vai germaaneja? – rotuteorioiden suomalaiset*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Johnson, Heather. 1994. Textualizing the Double-Gendered Body: Forms of the Grottesque in *The Passion of New Eve*. *Review of Contemporary Fiction* 14:3.
- Katainen, Elina. 2003. ”Mut urokunto ei voittoa suonut, sorruite kesken” – kommunistinen maskuliinisuus 1920-

- luvun Suomessa. Teoksessa Klaus Lindgren (toim.), *Ajankohta. Poliittisen historian vuosikirja 2003*. Helsinki ja Turku: Helsingin yliopiston poliittinen historia ja Turun yliopiston poliittinen historia.
- Kemiläinen, Aira. 1998. *Finns in the Shadow of the "Aryans". Race Theories and Racism*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Kilpeläinen, Jouko I. 1985. "Rotuteoriat läntisistä suomalais-ugrilaisista kansoista Keski-Euroopan antropologiasa 1800-luvulla ja suomalaisten reaktiot niihin. Teoksessa Aira Kemiläinen, Marjatta Hietala ja Pekka Suvanto (toim.), *Mongoleja vai germaaneja? – rotuteorioiden suomalaiset*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Kilpi, Volter. 1987 (1917). *Kansallista itsetutkiskelua. Suomalaisia kulttuuri-ääriviivoja*. Helsinki: Otava.
- Kristeva, Julia. 1982. *Powers of Horror. An Essay on Abjection*. New York: Columbia University Press.
- Kurikka 1.6.1908
- Kurikka 15.4.1909
- Kurikka joulunumero 1909
- Kurikka 1.1.1911
- Kurikka 15.5.1911
- Kurikka juhannusnumero 1911
- Kurikka 1.11.1911
- Kurikka 1.10.1912
- Kurikka 1.6.1913
- Kurikka 15.8.1913
- Lindqvist, Rafael. 1943. *Språkfålen. Hans vänner och ovänner*. Helsingfors: Söderström & Co förlagsaktiebolag.
- Lindqvist, Rafael. 1942. *Ur en språkfåles leverne*. Helsingfors: Söderström & Co förlagsaktiebolag.
- Luntinen, Pertti. 1986. Keisarikunta mahtavimmillaan 1881–1905. Teoksessa Heikki Kirkinen (toim.), *Venäjän ja Neuvostoliiton historia*. Helsinki: Otava.
- March, Christie. 2002. Bella and the Beast (and a Few Dragons, Too): Alaisdair Gray and the Social Resistance of the Grotesque. *Critique* 43:4.
- Mattila, Markku. 1999. *Kansamme parhaaksi. Rotuhygieniä Suomessa vuoden 1935 sterilointilakiin asti*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- McClintock, Anne. 1995. *Imperial Leather. Race, Gender and Sexuality in Colonial Context*. London: Routledge.
- Mosse, George L. 1996. *The Image of Man. The Creation of Modern Masculinity*. Oxford: Oxford University Press.
- Nagel, Joane. 2003. *Race, Ethnicity, and Sexuality. Intimate Intersections, Forbidden Frontiers*. New York: Oxford University Press.
- Nead Lynda. 1992. *The Female Nude. Art, Obscenity and Sexuality*. London: Routledge.
- Nätkin, Ritva. 1997. *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset*. Helsinki: Gaudeamus.
- Palin, Tutta. 1996. Ruumis. Teoksessa Anu Koivunen ja Marianne Liljeström (toim.), *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Reitala, Aimo. 1983. *Suomi-neito. Suomen kuvallisen henkilöitymän vaiheet*. Helsinki: Otava.
- Russo, Mary. 1995. *The Female Grotesque. Risk, Excess and Modernity*. London: Routledge.
- Ryan, Mary. 1989. *The American Parade: Representations of the Nineteenth-Century Social Order*. Teoksessa Lynn Hunt (toim.), *The New Cultural History*. Berkeley: University of California Press.
- Salokorpi, Hannu. 1988. *Pietarin tie. Suomalainen puolue ja suomettarelainen politiikka helmikuun manifestista 1899 Tarton rauhaan 1920*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Tervo, Mervi. 2002. Sports, 'race' and the Finnish national identity in *Helsingin Sanomat* in the early twentieth century. *Nations and Nationalism* 8:3.
- Thomas, Chantal. 1999. *The Wicked Queen. The Origins of the Myth of Marie-Antoinette*. New York: Zone Books.
- Topelius, Zachris. 1981 (1876). *Maamme kirja*. Helsinki: WSOY.
- Torvinen, Taimi. 1989. *Kadimah. Suomen juutalaisten historia*. Helsinki: Otava.
- Tuulispää 2.2.1906
- Tuulispää 16.4.1909
- Uusi Suometar 11.6.1911
- Valenius, Johanna. 2003. (Dis-)Embodying the Nation: Female Figures, Desire and Nation-Building in the Early Twentieth Century Finland. Teoksessa Tricia Cusack ja Sighe Bhreathnach-Lynch (toim.), *Art, Nation and Gender: Ethnic Landscapes, myths and mother-figures*. London: Ashgate.
- Valenius, Johanna. 2000. Suomisyöjän rakkaus – Naisruumis ja seksuaalisuus kansakunnan rakentamisessa. Teoksessa Pauli Kettunen, Auli Kultanen ja Timo Soikkanen (toim.), *Jäljillä. Kirjoituksia historian ongelmista*. Turku: Kirja-Aurora.
- Valvoja 1905
- Valvoja 1911
- Warner, Marina. 1996 (1985). *Monuments & Maidens. The Allegory of the Female Form*. London: Vintage.
- Velikulta 16.4.1908
- Vihavainen, Timo. 1985. Venäläisiä ja neuvostoliittolaisia käsityksiä suomalaisista ja heidän rotuominaisuuksistaan. Teoksessa Aira Kemiläinen, Marjatta Hietala ja Pekka Suvanto (toim.), *Mongoleja vai germaaneja? – rotuteorioiden suomalaiset*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Virtanen, Anna-Maija. 1985. Gobineuan rotuoppi ja germaani ihannoiti. Teoksessa Aira Kemiläinen, Marjatta Hietala ja Pekka Suvanto (toim.), *Mongoleja vai germaaneja? – rotuteorioiden suomalaiset*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Yuval-Davis, Nira. 1998. *Gender and Nation*. London: Sage Publications.